

Josip Janković

**OBITELJ
u fokusu**

Zagreb, 2008.

Izdavač: **etcetera** d.o.o.
Slavenskog 6
10000 Zagreb

Za izdavača: Mia Janković

Urednik: dr. sc. Marija Bečirević

Recenzenti: prof. dr. sc. Dubravka Maleš
prof. dr. sc. Vlado Jukić

Grafičko oblikovanje: Tea Janković

Tisak: Studio Moderna d.o.o., Zagreb

biblioteka **SAVJETOVANJE**

© **etcetera** 2008. Sva prava pridržana.

ISBN 978-953-99612-3-5

CIP - Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu

Sadržaj

Predgovor	7
1. Uvod	11
1.1. Psihosocijalni rad s obitelji	15
1.2. Definicija obitelji	17
1.3. Obitelj u kontekstu proučavanja različitih znanstvenih područja	20
1.3.1. Sociologija	21
1.3.2. Psihologija	23
1.3.3. Pravo	23
1.3.4. Medicina	24
1.3.5. Ekonomija	26
1.3.6. Socijalna pedagogija	27
1.3.7. Socijalni rad	27
2. Teorijski pristupi izučavanja i razumijevanja obitelji	31
2.1. Tradicionalističke teorije	31
2.2. Utopističke teorije	32
2.3. Reformističke teorije	33
2.4. Anarhisti	33
2.5. Gledišta 20. stoljeća	34
2.5.1. Naši preteče istraživanja i misli o obitelji	35
2.5.2. Područja razumijevanja obitelji	36

3. Sociološki teorijski pristupci u razumijevanju obitelji	39
3.1. Povijesno institucionalni pristup	39
3.2. Institucionalni pristup	44
3.3. Strukturalno – funkcionalni pristup	45
3.4. Interakcijsko – simbolički pristup	45
3.5. Marksistički pristup	46
4. Teorijska promišljanja o obitelji druge polovine dvadesetog stoljeća	49
4.1. Simboličko interakcijska teorija	50
4.2. Teorija socijalne mreže	51
4.3. Teorija društvene razmjene	52
4.4. Teorija socijalne potpore	54
4.5. Teorija sukoba	55
4.6. Teorija spolova	56
4.7. Schicksal analiza	59
4.8. Ekološka teorija	60
4.9. Opća teorija sustava	62
4.10. Postmoderna i obitelj	64
5. Tipologije porodice	69
5.1. Povijesno razdoblje	70
5.2. Odnos prema vlasništvu	72
5.3. Distribucija autoriteta	72
5.4. Veličina obitelji	73
5.5. Struktura obitelji	74
5.5.1. Razvod braka	76
5.5.2. Smrt članova obitelji	77
5.5.3. Migracije stanovništva	77
5.5.4. Dugotrajna izbjivanja članova obitelji	79

5.5.5. Napuštanje obitelji	80
5.5.6. Nestanak člana obitelji	81
5.5.7. Nepoznati roditelji	81
6. Odnosi u obitelji	85
6.1. Intaktne obitelji	100
6.2. Insuficijentne obitelji	100
6.2.1. Uzroci osobne prirode	101
6.2.1. Uzroci ekonomske prirode	116
6.2.3. Tjelesne i psihičke bolesti	120
6.2.4. Okolišni činitelji rizika	123
6.2.5. Asocijalna i antisocijalna usmjerenost	132
7. Pristupi u praktičnom suočavanju s obiteljskim poteškoćama	135
7.1. Proces rješavanja problema	138
7.1.1. Faza identifikacije ili otkrivanje obitelji s poteškoćama	139
7.1.2. Faza procjene	139
7.1.3. Faza izrade programa za pomoć	143
7.1.4. Faza implementacije programa za pomoć	145
7.1.5. Faza finalne evaluacije i prezentacije rezultata	146
8. Tipologije obitelji	147
8.1. Raspodjela moći i obitelj	147
8.2. Sredina u kojoj obitelj živi	148
8.3. Spolna orijentacija partnera	149
9. Obiteljske funkcije	151
9.1. Emocionalna funkcija obitelji	151
9.2. Biološko – seksualna funkcija	152
9.3. Reproductivna funkcija	153

9.4. Socijalizacijska funkcija	156
9.4.1. Kompetentni roditelj	163
10. Obitelj i potrebe	175
10.1. Obligacijske obiteljske potrebe	180
10.2. Aspiracijske obiteljske potrebe	182
10.3. Zadovoljavanje bio-socijalnih potreba	184
10.4. Zadovoljavanje psiholoških obiteljskih potreba	186
10.5. Duhovne potrebe	191
10.6. Socijalizacija, obitelj i duhovnost	194
10.7. Potrebe čije se zadovoljavanje osigurava u okviru socijalizacijske politike zemlje	211
10.8. Zadovoljavanje edukacijskih, kulturnih i sportskih potreba	212
10.9. Zadovoljavanje obiteljskih zdravstvenih potreba	213
10.10. Pravna zaštita obitelji	213
10.11. Potrebe obitelji za rekreacijom	214
11. Obitelj i vrednote	217
Zaključak	255
Literatura	257

Predgovor

Obitelj je temeljna institucija društva mada je tradicionalno, legalno i suštinski potpuno privatna stvar svojih članova. Njezina privatnost je zajamčena i zakonom. Obitelj ima svoje stvarne granice, pod pretpostavkom da posjeduje svoj prostor, bila to raskošna palača na širokom i bogatom privatnom posjedu, najsuvremenije opremljen višeetažni stan usred velegrada ili stračara u pustoši daleko od bilo kakvih znakova civilizacije. Obitelj je prema M. Meed „jedino mjesto gdje se stvara čovjek“ (Prema Golubović 1981.). Ona je to u svim aspektima: fizičkom, psihičkom i socijalnom. Od samog čina prokreacije započinje čovjekov tjelesni razvoj koji, ne mnogo kasnije, čim se za to ispune organski uvjeti, slijede i psihološki pa i socijalni. Njihov se početak i prve razvojne faze događaju opet u obitelji i traju sve dok nakon perioda adolescencije i potpunog osamostaljenja novi član društva ne napusti obitelj. Tako je obitelj svakome čovjeku primarna društvena, ali i biološka skupina koja je, kako kaže Z. Golubović, određena ne samo društvenim nego i biološkim zakonitostima pa su i njezini članovi određeni istim tim kompleksnim bio-psiho-socijalnim setom činitelja. Kap što je primarna obitelj važna ili čak presudna za rođenje svakog čovjeka i njegovo preživljavanje, tako je stvaranjem obitelji iz neizdiferenciranih skupina, hordi ljudskih predaka omogućen nastanak ljudskog društva pa sve što se s ljudskim precima događalo prije njezinog formiranja pripada više biološkom nego socijalnom interesu.

Od svoga nastanka pa do danas, a po svemu sudeći tako će biti i u budućnosti, obitelj se stalno mijenjala ovisno o mnogim činiteljima, vanjskim i unutrašnjim, penjući se uporno na svojoj spirali razvoja sve više ili sve dalje, ovisno o kutu gledanja. Promjene su bile uvjetovane vanjskim utjecajima - od organizacije šire društvene zajednice u klasnom, političkom, pravnom i općedruštvenom smislu čiji su obitelji bile dio, preko civilizacijskog, kulturnog u užem smislu, tehničkog, tehnološkog stupnja razvoja i s njima povezanih proizvodnih i interpersonalnih odnosa, materijalnog i socijalnog statusa, duhovne i konfesionalne orijentacije. One su ovisile i o razvoju obiteljske dinamike, odnosa među samim članovima uvjetovanih zakonitostima unutar obiteljskog funkcioniranja (raspodjelom i definicijama obiteljskih uloga, dinamikom sustava vrijednosti, duhovnom

orijentacijom članova, raspodjelom moći, kvalitetom, vrstom i frekvencijom komunikacija, emocionalnom obiteljskom klimom u cjelini, kvalitetom i intenzitetom odnosa među članovima unutar i među generacijama, ali i osobnosti članova, njihovoj strukturi ličnosti, sposobnostima, potrebama, načinom njihovog zadovoljavanja, nagonskim pulzijama itd.). Funkcije obitelji mijenjale su se na skali važnosti, ali se njezina važnost nije smanjila. Prije bi se moglo reći da je postajala sve veća, unatoč tendencijama koje su ponekad išle prema proglašavanju odumiranja obitelji. No kada bi društvo ili neki pojedinci, zanemarili njezin značaj ili ga čak i pokušali ignorirati, događale su se vrlo široke i intenzivne negativne promjene na svim razinama hijerarhije ljudskih sustava (mikro, mezo i makro), koje je kasnije bilo teško ili nemoguće u potpunosti prevladati, a donosile su neočekivano mnogo poteškoća na svim područjima funkcioniranja sudionika takvih događanja - od somatskog, preko društvenog do psihološkog. Ponekad su, tijekom povijesti, promjene u različitim, navedenim područjima i aspektima djelovanja na društvenu dinamiku, preusmjeravale daljnji pravac razvoja određene, veće ili manje ljudske skupine ili čitavog kulturnog kruga u smjerovima suprotstavljenim onima koji omogućavaju bio-psiho-socijalnu ravnotežu i stalni rast, razvoj i napredak cjelokupnog društva, obitelji i/ili pojedinaca, što već samo po sebi znači rizična odstupanja, regres ili patologiju u najširem smislu ovog pojma, njegove i inače vrlo široke semantike.

Upravo zato je obitelj u žarištu promišljanja i bavljenja mnogih znanstvenih i stručnih područja - od filozofije kao najstarijeg i najšireg, pa do pedagogije, sociologije, psihologije, medicine i socijalnog rada kao užih, specijaliziranih područja bavljenja čovjekom i njegovom primarnom zajednicom. Razlogom je to što i poznavanje obitelji iz svih navedenih, ali i mnogih drugih aspekata, predstavlja osnovni uvjet uspješnog bavljenja svim tim područjima.

Da bi bilo moguće na preddiplomskoj razini obrazovanja steći potrebna znanja, u svakom slučaju po opsegu nedovoljna za sveobuhvatno stručno, istraživačko i znanstveno specijalizirano bavljenje obitelji, ali primjerena uspješnom početku profesionalnog rada na nabrojenim područjima, u tekstu koji slijedi ponuđena su informacije upravo do razine dovoljne za ovaj stupanj pripreme budućih stručnjaka, kako u pogledu širine tako i dubine i intenziteta prezentacije. Ovaj opseg znanja o obitelji stručnjacima u praksi omogućava osvježanje davno stečenih i već u određenoj mjeri zaboravljenih spoznaja i njihovo proširenje brojnim, u međuvremenu otkrivenim, novim spoznajama.

U skladu s ovim ciljem, kao idejom ove knjige, u literaturi se našao i određeni broj naslova, a s njima i imena autora, koji su datirani i više desetaka godina unazad, kako bi

mladi budući stručnjaci shvatili da brojne ideje koje izgledaju posve nove, vuku korijene iz vremena u kojemu i iz kojega su suvremeni autori učili i gradili „nova“ viđenja svijeta i života. Među njima nisu svi ni znanstvenici; mladi kolege naučit će da spoznaje ne dolaze samo i isključivo *iz i kroz* pomno metodološki pripremljena i provedena znanstvena istraživanja, već da i umjetnička imaginacija otkriva i velike istine, neki puta puno prije nego znanost koja je „spora“, spoznaje ništa manje vrijedne i važne zbog toga što još nisu eksperimentalno dokazane. To nikako ne znači da se treba odreći znanosti i znanstvenog istraživanja svijeta i pojava u njemu! Da je tome tako potvrđuje i niz prezentiranih podataka pa i cjelokupnih znanstvenoistraživačkih projekata koji daju ovoj knjizi dodatnu dimenziju i pozivaju mlade buduće stručnjake na avanturu istraživanja, u ovom slučaju obitelji, kolijevke svih prošlih i budućih naraštaja, a samim time i svakoga od nas kao i svijeta koji ju/nas okružuje!

S ovim mislima jedino još ostaje poželjeti sreću svima onima koji, bilo kao studenti ili profesionalci, krenu na put upoznavanja i/ili rada s čovjekovom obitelji bez obzira na povod, a ozbiljnost, odgovornost i entuzijizam onima koji budu primjenjivali stečene spoznaje tijekom rada, osobito s djecom, mladima i njihovim obiteljima.